

Průvodce recenzním řízením v časopise Rehabilitace a fyzikální lékařství

Guide to the peer review process in the journal of Rehabilitation and Physical Medicine

J. Jačisko¹, O. Gál², A. Kobesová¹, K. Mezian³

¹Klinika rehabilitace a tělovýchovného lékařství 2. LF UK a FN Motol, Praha

²Neurologická klinika 1. LF UK a VFN v Praze

³Klinika rehabilitačního lékařství 1. LF UK a VFN v Praze

Souhrn: Recenzní řízení odborného časopisu představuje klíčovou fází mezi odesláním rukopisu a jeho přijetím k publikaci. Tento proces zahrnuje technickou kontrolu, posouzení originality a relevance redakční radou a následně odborné recenze nezávislými experty. Recenzenti hodnotí metodologii, kvalitu a přínos práce a mohou požadovat úpravy. Autoři musí konstruktivně reagovat na připomínky a přepracovat článek tak, aby odpovídal požadavkům časopisu. Kvalitní komunikace s recenzenty a redakcí zvyšuje šanci na publikaci. Recenzní řízení tak hraje zásadní roli v zajištění odborné kvality publikovaných studií.

Klíčová slova: recenzní řízení – odborný časopis – recenzenti – publikace

Summary: The peer review process in academic publishing is a crucial phase between manuscript submission and acceptance. It involves a technical check, an editorial board assessment of originality and relevance, and expert reviews by independent specialists. Reviewers evaluate the methodology, quality, and significance of the work, often requesting revisions. Authors must respond constructively to feedback and refine their manuscript to meet the journal's standards. Effective communication with reviewers and editors enhances the chances of publication. The peer review process thus plays a vital role in maintaining the scholarly quality of published research.

Key words: peer review – academic journal – reviewers – publication

Úvod

Odeslání rukopisu do odborného časopisu představuje vyvrcholení náročného procesu vědecké práce. Mezi klíčovými etapami, označovanými jako „odeslání rukopisu k recenznímu posouzení“ a „přijetí článku k publikaci“, se nachází mezistupeň označovaný jako recenzní řízení. Tento proces může být vnímán jako kritika, během níž recenzenti a redakce analyzují rukopis s cílem identifikovat jeho slabiny, nepřesnosti či metodologické nedostatky. Autoři se přitom mohou potýkat s pocitem, že jejich práce nebyla správně pochopena nebo je podrobena přehnané kritice. Dialog mezi třemi klíčovými aktéry procesu – autory,

recenzenty a redakcí – je však nezbytný pro objasnění nesrovnalostí a přepracování textu. Tento kritický přístup, jenž předchází samotné publikaci, zajišťuje vysokou odbornou úroveň a kvalitu obsahu recenzovaných časopisů. V případě recenzovaných medicínských periodik, jako je časopis Rehabilitace a fyzikální lékařství, hraje obsah zásadní roli jako zdroj informací pro zlepšování klinické praxe a péče o pacienty. Pokud se autoři rozhodnou odeslat článek k posouzení, setkají se s tím, že recenzenti budou analyzovat jejich práci, editoři zformulují doporučení na základě recenzních zpráv a autoři následně využijí těchto podnětů

ke zlepšení původního rukopisu. Tento iterativní proces může nakonec vést k úspěšné publikaci, přestože cesta k ní může být náročná. Tento článek si klade za cíl přiblížit jednotlivé fáze recenzního řízení vč. strategií efektivní komunikace s redakcí a recenzenty, které mohou celý proces významně usnadnit.

Příprava manuskriptu

Aby se článek dostal do recenzního řízení a nebyl již na počátku odmítnut redakční radou z důvodu nízké kvality či zásadně chybné struktury, je před samotným psaním odborného článku nezbytné nejprve prostudovat pokyny pro autory, které

jsou dostupné na webových stránkách časopisu. Tyto pokyny určují formát, požadavky na strukturu, délku článku i citační styl a je důležité je důsledně dodržet. Před začátkem psaní, popř. již před začátkem vlastního výzkumu, pokud se jedná o originální výzkumnou práci, je nutné provést důkladnou literární rešerši zaměřenou na nejnovější odborné publikace v dané oblasti, především systematické přehledy a metaanalýzy dostupné v databázích jako MEDLINE, Scopus, PubMed Central či Web of Science. To pomůže zasadit vlastní výzkum do kontextu současného vědeckého poznání a zajistit jeho relevantnost. Pokud se jedná o výzkumný článek, je třeba také ověřit správnost metodologie v souladu s mezinárodními standardy, jako jsou STROBE [1] pro observační studie či CONSORT [2] pro randomizované kontrolované studie. Důležitou součástí přípravy je rovněž etické zajištění výzkumu, tedy schválení etikou komisí a zajištění souhlasu pacientů, pokud studie a budoucí článek prezentují data získaná od pacientů.

Samotné psaní by mělo následovat standardní vědeckou strukturu IMRAD [3], tedy úvod (Introduction), metody (Methods), výsledky (Results) a diskuzi (Discussion). Na titulní stránce se uvádí název článku, seznam autorů s afilací pracoviště každého autora a kontaktní údaje korespondujícího autora. Následuje abstrakt (souhrn), který shrnuje cíle studie, metodologii, hlavní výsledky a závěr, obvykle ve strukturované podobě. Úvod by měl seznámit čtenáře s problematikou za použití relevantních, převážně recentních studií, zdůvodnit význam studie (tj. vysvětlit, co nového prezentovaná studie, resp. článek přináší oproti již publikovaným pracím) a formulovat její hlavní cíle. Metodika popisuje výzkumný design, výběr probandů, vč. jasné definice inkluzivních a exkluzivních kritérií, použitá diagnostická kritéria, měřicí přístroje či škály a statistické metody. Ve výsledcích jsou prezentována data, často v podobě tabulek a grafů, přičemž interpretace se ponechává na sekci

diskuze. Diskuze porovnává zjištěné výsledky s existující literaturou, analyzuje možné příčiny a důsledky zjištěných dat a upozorňuje na případná omezení studie. Závěr by měl stručně shrnout klíčové poznatky, krátce vysvětlit klinické implikace a naznačit, jakým směrem by se měl ubírat další výzkum na dané téma. Článek dále obsahuje poděkování, informace o financování a seznam referencí formátovaných dle požadavků časopisu. Autorům je doporučeno při formátování citací použít některých z citačních manažerů (např. Mendeley, EndNote, Zotero aj.).

Při psaní je klíčová srozumitelnost, preciznost a věcný styl. Vědecký jazyk by měl být objektivní, bez emocionálně laděných výrazů a nepodložených tvrzení. Veškeré klíčové informace je nutné řádně citovat a dodržovat odbornou terminologii. Po dokončení první verze článku je vhodné jej odložit a s odstupem znovu přečíst, případně požádat kolegy o zpětnou vazbu. Jazyková korektura je rovněž důležitá, zejména pokud autor publikuje v jiném, než mateřském jazyce. Časopis Rehabilitace a fyzikální lékařství přijímá kromě češtiny i práce psané slovensky či anglicky. Před odesláním do redakce je nutné ještě jednou ověřit, zda článek odpovídá všem požadavkům časopisu, vč. správného formátování a citací. V současné době je velmi populární při sepisování odborných článků využívat nástroje umělé inteligence (AI – artificial intelligence). Je to jistě budoucnost psaní nejen odborných článků, neboť prostředky AI autorům ušetří spoustu času při vyhledávání relevantních citací, formátování, překladech, gramatických a stylistických úpravách, extrakci klíčových informací z publikovaných zdrojů a mnoho další časově náročné práce. Je však vždy nutné veškeré informace a úpravy navržené AI precizně kontrolovat a ověřit. Autoři jsou vždy plně zodpovědní za publikované informace. Medicínské články mohou mít přímý dopad na kvalitu péče o pacienty a je zodpovědností každého autora za všemi publikovanými stanovisky stát, obhájit je

a vysvětlit. Je to základ etiky psaní vědeckých článků, na kterou je v době prudkého rozvoje AI nutné důsledně dbát [4].

Spolu s rukopisem a všemi přílohami je nutné zaslat do časopisu také průvodní dopis („cover letter“). V něm autor oslovuje redakci nebo konkrétní osobu (šéfredaktora či redaktora odpovědného za posuzování článků v daném oboru) a oznamuje svůj záměr článek publikovat. Stručně shrnuje jeho obsah, zdůvodňuje jeho význam a vysvětluje, proč jej považuje za vhodný právě pro daný časopis. Ve velkých redakcích je průvodní dopis klíčovým dokumentem, neboť obrovské množství denně přijímaných článků neumožňuje detailní posouzení každého z nich. Právě z průvodního dopisu redaktor získává první a zásadní informace a jeho kvalita proto často rozhoduje o tom, zda bude rukopis postoupen do recenzního řízení.

Průběh recenzního řízení

Poté, co korespondující autor odešle rukopis do časopisu, následuje recenzní řízení. Zasláný článek jako první zhodnotí technický editor časopisu, který posoudí formální náležitosti (anonymizaci textu, předepsaný citační styl, návrhy na recenze apod.). Následně práci posuzuje výkonná redakční rada, která hodnotí relevanci pro daný časopis, originalitu a hodnotu pro čtenáře.

Pokud je práce na této úrovni shledána nepublikovatelnou, jedná se o tzv. „desk rejection“. Redakce zašle korespondujícímu autorovi e-mail se stručným vysvětlením a oznámením, že časopis obdržel rukopis nepostoupí do recenzního řízení a nebude ho zvažovat k publikaci. Pokud rukopis tímto prvním stupněm hodnocení úspěšně projde, je předán členovi redakční rady, který je pověřen vedením recenzního řízení. Člen redakční rady, specializující se na problematiku posuzované práce, může v případě, že ji považuje za vysoce nekvalitní, vrátit rukopis výkonné redakční radě s doporučením zastavit recenzní řízení. Pakliže v rámci diskuze v redakční radě

vznikne konsenzus, že práce není pro časopis hodnotná, je odmítnuta. Stále se jedná o tzv. „desk rejection“. Pokud ale pověřený člen redakční rady považuje práci za kvalitní, či pokud se domnívá, že může být kvalitně přepracována, odešle ji k posouzení zpravidla dvěma nezávislým recenzentům, odborníkům na dané téma. Této fázi se odborně říká „peer review“.

Vypracování recenzního posudku je dobrovolná práce recenzentů, kteří tuto činnost vykonávají většinou ve volném čase a nemají za ni žádné finanční ohodnocení. Všeobecně se tato činnost považuje za významnou pro vědeckou komunitu, byť v současné době nepříliš doceněnou. Recenzní řízení je anonymní, dvojitě zaslepené (recenzent nezná jména autorů a naopak). Recenze by měla obsahovat konstruktivní připomínky a konkrétní doporučení, jak kvalitu rukopisu zlepšit. Po obdržení všech recenzních posudků je redakční radou vypracováno rozhodnutí, které je následně odesláno korespondujícímu autorovi.

Recenzní řízení může vyústit v několik možných situacích:

1. Přijetí článku k publikaci („accept“) ve stávající formě, tj. bez nutnosti dále manuskript upravovat. Tato situace je ale relativně vzácná.
2. Vyžadováno je přepracování článku s menšími úpravami, tzv. „minor revision“. Často se jedná o určitá doplnění, vysvětlení či drobné formátové úpravy.
3. Vyžadováno je přepracování článku s většími úpravami, tzv. „major revision“. Časopis má o téma a práci zájem, nutné jsou ale zásadní úpravy, přičemž se může stát, že po přepracování manuskript nebude přijat, protože recenzenti a redakce nepovažují úpravy za dostatečné.
4. Odmítnutí s možností opětovného zaslání do časopisu, kdy celé recenzní řízení začíná od začátku (typicky, pokud jsou požadovány zásadní změny,

např. nutnost provedení dalších měření, sledování dalších souborů pacientů apod.).

5. Odmítnutí článku bez možnosti přepracování („rejection“). Může to být z důvodu zásadních chyb, které nelze ani v rámci revize opravit. Např. se jedná o hrubé metodologické chyby, pochybnosti o dodržování etických principů v průběhu experimentů či při psaní práce, nebo o zcela chybné závěry. Zamítavý posudek ale může autor obdržet i proto, že redakce nepovažuje téma za dostatečně prioritní či pro daný časopis vhodné, ačkoliv kvalita vlastní práce může být vyhovující. Článek mohou následně autoři odeslat do jiného periodika, přičemž pro úpravu článku mohou využít podněty od recenzentů časopisu, který článek zamítl.

Pokud recenzenti požadují úpravy rukopisu, tzv. „revise and resubmit“, ať už jako minor či major revision, autoři obdrží hodnocení recenzentů s otázkami a doporučeními, co v práci přepracovat či doplnit. Autoři jsou požádáni o úpravu článku a odpovědi na připomínky recenzentů. Autoři mají na přepracování článku čas obvykle 2–4 týdny, v závislosti na rozsahu původní práce a požadovaných úpravách. Odpovědi na komentáře recenzentů by měly být jasné, konstruktivní a věcně podložené. Důsledným dodržáním tohoto postupu lze maximalizovat šanci na přijetí článku k publikaci a jeho přínos pro odbornou komunitu.

Reakce na připomínky recenzentů

Poté, co autoři článek přepracují na základě recenzních posudků, odesílají do redakce tři dokumenty: 1. přepracovaný rukopis, tj. dokument obsahující revidovanou verzi původního textu s vyznačenými změnami, 2. přepracovaný rukopis bez vyznačených změn, tzv. „clean manuscript“ a 3. odpovědi na připomínky recenzentů, tzv. „point-by-point response“.

Třetí jmenovaný dokument, v angličtině také nazývaný „response letter“, zasluží zvláštní pozornost. Tento text je reakcí na podněty a otázky recenzentů. Autoři rukopisu by si nejprve měli pečlivě pročíst recenzní posudky. Následně je vhodné všechny komentáře a otázky recenzentů přepokopírovat do nového dokumentu a pod každý komentář či otázku napsat nejen odpověď, ale hlavně to, jak konkrétně byl komentář či dotaz recenzenta zohledněn v manuskriptu. „Response letter“ neslouží pouze k diskuzi s recenzenty, ale hlavně k vysvětlení, jaká opatření byla na základě recenzních posudků v manuskriptu provedena. Za tímto účelem je vhodné v dokumentu, který obsahuje přepracovaný manuskript s označenými změnami, přidat číslování řádků. V „response letter“ pak lze napsat, že relevantní změny k danému komentáři jsou označeny na stránce X, v řádcích Y–Z, což umožní recenzentům lepší orientaci v přepracovaném textu, lze tak lépe předejít nedorozuměním mezi autory a recenzenty, která změna byla provedena na základě kterého komentáře. Pokud na základě některého komentáře recenzenta nebyly v rukopisu provedeny žádné změny, je nutné v „response letter“ vysvětlit důvody, proč autoři nepovažovali za vhodné doporučené změny provést. Cílem revize rukopisu není bezpodmínečné vyhovění všem požadavkům recenzenta. Redakční rada zohledňuje postoje a věcné argumenty obou stran. Bez ohledu na to, zda si autoři myslí, že mají v daném bodě pravdu, je vhodné pokusit se zamyslet nad tím, zda z jiného úhlu pohledu nemůže mít pravdu recenzent. Pokud ne, je pravděpodobně nutné původní tvrzení lépe zdůvodnit či přeformulovat, neboť stejný názor jako recenzent může mít i čtenář. Je nutné, aby jak recenzenti, tak čtenáři jednoznačně pochopili veškerá tvrzení v manuskriptu a nedocházelo k dezinterpretacím z důvodu nevhodné stylistiky nebo nepodložených tvrzení. Příklady typických situací, které mohou nastat, jsou uvedeny v přílohách.

Shrnutí

Každý návrh na revizi rukopisu by měl být brán jako příležitost ke zlepšení kvality článku. Znalost průběhu recenzního řízení a profesionální, slušná

a sebevědomá komunikace založená na racionální argumentaci výrazně zvyšují pravděpodobnost úspěšného absolvování recenzního řízení. Vysoká kvalita

publikovaných prací, zpravidla již neodstranitelných z odborného písемnictví, je v zájmu časopisu i autorů a jejich pracovišť, pro které jsou vizitkou.

Příloha:

Příklady situací, které mohou nastat při reakci na připomínky recenzentů

(kromě obsahu stojí za pozornost i zdvořilé vyjadřování, které by mělo reakci provázet)

Příklad 1. Vyhovění recenzentovi

Recenzent: Autoři uvádějí, že „elektrofyzilogická měření a hodnocení pomocí technických zařízení byla vyloučena“. Později v textu však specifikují, že kriteriální validita byla posuzována na základě korelace s EMG proměnnými. To může být matoucí.

Odpověď: Děkujeme za upozornění na tuto nesrovnalost. Ve skutečnosti zde není rozpor: ze záběru našeho review jsme vyloučili všechny elektrofyziologické a další instrumentální nástroje měření hodnotící spasticitu. Zaměřili jsme se výhradně na klinické nástroje měření. Při posuzování validity těchto klinických nástrojů měření jsme však zohlednili také studie, které uváděly korelace s různými EMG proměnnými, a tyto korelace jsme klasifikovali pod kriteriální validitu. Abychom to vyjasnili, přeformulovali jsme příslušnou větu takto: „Elektrofyzilogická měření a hodnocení pomocí technických zařízení byla vyloučena. Nicméně byla použita při hodnocení validity vybraných nástrojů měření (viz níže).“

Příklad 2. Nevyhovění recenzentovi

Recenzent: Proč používáte označení „hluboká burza šlachy m. piriformis“ a poté značíte odpovídající hlubokou burzu m. triceps coxae jako „subtendinózní burzu svalu obturator internus“? Připadá mi to nekonzistentní a méně srozumitelné, než by mohlo být.

Odpověď: Děkujeme recenzentovi za cennou připomínku používané terminologie. Popis lokalizace a názvy burz jsme převzali z monografie původně publikované v roce 1869 A. S. D. Synnestvedtem, která popisuje detailní pitvu fetálních i dospělých kadeverů. Jsme si vědomi, že tento text, publikovaný před více než 150 lety, může být považován za překonaný. Nicméně podle nám dostupných informací není k dispozici žádná současná práce systematicky popisující příslušné burzy v retrotrochanterické krajině. Rovněž si uvědomujeme, že čtenáři mohou vnímat terminologickou inkonzistenci obdobně jako recenzent. Terminologii jsme se rozhodli zachovat, ale abychom objasnili, odkud jsme terminologii převzali, přidali jsme v textu citaci přepsané a digitalizované edice Synnestvedtovy monografie.

Slovník

Pro množství cizích pojmů připojujeme slovník s vysvětlením základních pojmů pro rychlejší orientaci.

abstract – krátké shrnutí hlavních myšlenek odborného článku, studie nebo přednášky; slouží k rychlému seznámení s obsahem textu

cover letter – průvodní dopis zasláný do redakce spolu s rukopisem, který stručně shrnuje jeho obsah a význam

desk rejection – odmítnutí bez vypracování posudku recenzentem, a to buď na základě rozhodnutí výkonné redakční rady, nebo na doporučení člena redakční rady pověřeného recenzním řízením

editor – člen redakční rady, technický editor (může být i administrativní pracovník)

major revision – zásadní přepracování textu, které může zahrnovat rozsáhlé úpravy obsahu, struktury nebo argumentace

manuscript – rukopis, původní práce autorů zasláná v dokumentu, splňující náležitosti dle požadavku daného časopisu

minor revision – drobné úpravy nebo menší opravy textu bez zásadních změn obsahu

peer review – vypracování posudku recenzentem

point-by-point response – text reagující na podněty/otázky recenzenta

response letter / point-by-point response – dopis autorů vědeckého článku adresovaný recenzentům, ve kterém odpovídají na jejich připomínky a vysvětlují provedené úpravy

resubmission – opětovné zaslání rukopisu

reviewer – recenzent

revise and resubmit – přepracování článku, po němž může být text znovu zaslán do stejného časopisu, ale recenzní řízení začíná znovu od začátku

submission – odeslání rukopisu

Literatura:

1. Cuschieri S. The STROBE guidelines. Saudi J Anaesth 2019; 13(Suppl 1): S31–S34. doi: 10.4103/sja.SJA_543_18.
2. Cuschieri S. The CONSORT statement. Saudi J Anaesth 2019; 13(Suppl 1): S27–S30. doi: 10.4103/sja.SJA_559_18.
3. Sollaci LB, Pereira MG. The introduction, methods, results, and discussion (IMRAD) structure: a fifty-year survey. J Med Libr Assoc 2004; 92(3): 364–367.
4. Khalifa M, Albadawy M. Using artificial intelligence in academic writing and research: An essential productivity tool. Computer Methods and Programs in Biomedicine Update 2024; 5: 1–11. doi: 10.1016/j.cmpbup.2024.100145.

Konflikt zájmů: Autoři deklarují, že text článku odpovídá etickým standardům, byla dodržena anonymita pacientů a prohlašují, že v souvislosti s předmětem článku nemají finanční, poradenské ani jiné komerční zájmy.

Publikační etika: Příspěvek nebyl dosud publikován ani není v současnosti zaslán do jiného časopisu pro posouzení. Autoři souhlasí s uveřejněním svého jména a e-mailového kontaktu v publikovaném textu.

Dedikace: Článek není podpořen grantem ani nevznikl za podpory žádné společnosti.

Redakční rada potvrzuje, že rukopis práce splnil ICMJE kritéria pro publikace zasílané do biomedicínských časopisů.

Conflict of Interest: The authors declare that the article/manuscript complies with ethical standards, patient anonymity has been respected, and they state that they have no financial, advisory or other commercial interests in relation to the subject matter.

Publication Ethics: This article/manuscript has not been published or is currently being submitted for another review. The authors agree to publish their names and e-mails in the published article/manuscript.

Dedication: The article/manuscript is not supported by a grant nor has it been created with the support of any company.

The Editorial Board declares that the manuscript met the ICMJE “uniform requirements” for biomedical papers.

Doručeno/Submitted: 21. 3. 2025

Přijato/Accepted: 24. 3. 2025

Korespondenční autor:

MUDr. Jakub Jačisko, Ph.D.

Klinika rehabilitace a tělovýchovného

lékařství 2. LF UK a FN Motol

V Úvalu 84

150 06 Praha 5

e-mail: jakub.jacisko@gmail.com